

А.П. Илларионов тороо бүтээж 75 салын корсо

Салтыга.
Инин ханын 1-кы стр. көр.

Паланга мунинъын ынтарыгар, сокусон барылын дүүлүлэхэргэ сыйыана уратылардаа буолара. Сорох, наиниң ырахан тылцаах-остеях, иле огус курдук изенинг сыйбарын төсөн сокусонаар барыларын себүүрбөткөн курдук, ааг-эр харита саңаалтыра. Оттон сокуона сыйлаа хоннон, сыйбарыга сыйыдамсыйан бардачына санаата конен, унга-хантас сыйлаа хамсаары түннинчына мусоңалты, салайа охсон, бытгааран, улдызаран хаалтары гыннаңына имигэс тыл талаңынан бийрдэ-иккитэ баргзаник "сып" түннартгаан, устунаи алтаах обус уоржатыгар уйдаран олорон ырындан астаран барара. Эбэттор чоллоюн сокустук саңаалтамыт сокуон тыл илимнегр иштөн толтуруу мөхсен, меккүөрөг батышлан бардышы: "До-о-тоор, тохтуу туфуобуу. Арый уоскулан баран атын суолу коралотохлуутуу табылтыны! Оттон манынк сагаммаа, хайдах эрэ "табылтыбетаах таптац туунан" курдук буолан барда", - энин дизи, күтән, узарытан көбинээр. Сникер быннынтынан сокуондагы чакчы муннугар сыйтаах, тыл осоннүүтүгар ылгарбиг, сокуон хайдах буолуухаңын, баңар, чопчу эрдэлтэн бийлөтөр даяны, соймаз-сурэчин он таайа спорор, итэбэни-бынаңын кырағытык энтом, ураты чомучуюн ыршас бийлэгизн хашшары саныар, дымшох профессио-

Коллегаларын эмэг онуукка утыйара, сокуюнда үзүүлэхээр эйгээж тарда сатыра. Сокуюн тыла - урагы тыл. Ону саталан туттуу ылбичча буулбатах. Дынгих професиональный таңымига тাঃсын улахан улзни, кынамныны, огу азан дьюкуру, "кызымы" эрэйэр. Афанасий Петрович Палаатгани сокуюн тылны сагаан туттар таңымна тарда сатыра. Сокуюнта туттуулубит; олуона тыллары, сомобо - домохтору угары "непарламентское выражение" дин ойцобуулу кийгэрбитеэ. Ол билүүнэ дюори туттуулар. Аны, ис хөбсөннөө себүүгөр эзроори, бинир-инки тэслүүнэн этийчирин онуутар сэлтээ костеэх сириен эргийэр этийчир туттар дин шаалшын. Лев Сазонов дин Нерюнгриттан депутат; юрист, сокуюнна сурдзох кыфаминаах кибибир этиини бийс тывнаан, огуун дэхий сибокхийэн-отгоон, бутэгнэгээр биили түншлэх этийн киризэл быынгытган көстгүбүт да гыша симзэн юзбийэр идээлээж. Бойжэ буулдаанын багтаа будьурхай, куудара этээ. Ону Афанасий Петрович: «Лев (Хахай дин ойцобуултуу этэр) багтааны, куударетин ылан да юбистако хахайлан хашлыцаа. Ол онуутар сокуюнна түншлэх буултууда.

Оюн Лев, эн ити «кудряшканың» союзун туңтар сиортибоз», дин баран, кырдымык күулара курдук эрилипидт этингэрибының кырытайлаан, бинр-иккى чөлчү вайдебүлүттү хаалшаран ыраастадын юбиндер. Сыны-буор тылта Афансий Петрович харыца кырауы, утары этэр тыла сыйны - хатындаах, спитен бойтот түттәр тыла ыраас - үздүк эз. Устунаң үгүсөр “парламентской тылы” эрэ туттарга, «кудряшканы» үлүүйбөт булларга дүлүүнәр буллугтара. Палатаға, мунисипалитеттүүлүп түттүллар тыл күнүүрата лагина түтсүбүт.

Улахан официалынай государственныи дуонунастлаах кийн ээ да, кийн туунан официалынай тэгшнан эрэ кыбайн эхтэй бол. Хайнээд да улахан сүолталлаах дынгалияа бийтийн сүүншүжэс сыйнынан, уйнаас эзгэчин салаван килогор, дэвшиг тохиордээр, кийнлийн тэйнинтээр дэвшигураах кийн ээ Афанасий Петрович. Биирдэ «Саха сирх» хайнээд редактора, Афанасий Петрович биир урагы чугастык цыльнаар угзсанээх: «Афанасийга кийн ордээтэн уур-кетэ туттан, салаван сырдсан алардгин. Ониук үтүү кийн Мэргэтийэр, ийнини кыпта оостуулж ишгийн словорон опсэгээр», – дээд Афанасий Петрович онно, дэвшигтуратар сыйнын ослус

Себүүэббит, саналтын ийнэн килдер-
бит дьюнгүрт үмнэланар гына чугас, истиг
сыньяланцаа. Неронгриптан ыла дөвөрүн
Н.И.Черноградский мизэх бастаан
билинний эрэгнэгэр: "Бу мин дөвөрүм, ой
үүинэ дээзэб хатга", - дин-дий сымнаас
сынтынан хийгтийн халыг хөжүүн имээрий-
бохгобит. Ардыгтар биир энд кийнни:
"Хайха, алт тойоммут тоёо сүтэ, юло да
сынцыгаб, телефоннаабат цайсань", - дээн
баран, кийнтийн бу билигийн туту гына
сынцыар бүслүүхтаа ўн онгорон көрөн
испин-юпсийн, ис-ийнтийн уорон астынан
олорон телефонун кердөөн букунаанаара.
Кийни чугас дьюн, дөвөтторо сух хайваах
да сатаммат этг. Угус дөвөтторо кийнко
эмиз оннук сыйньяланчилгара, омос
көрдөххө льэбир, тонкурууң да союс дьюн
Афансий Петровичка юлзын уулшалгыра,
өөрөлүү үерүүнээг, элэккэй буслан
ышалгыра. Дуунатын, санаалтын сырдагын
биир да утасын харьстаабакка дьюнто-
соргээс сэмэр таржана, уүзэгээ
сынцыбыгта кийни, олонун бүгэнхик
күнүгээр дэри.

Семен Титович Руфов бирирдэх "Кэлтийн ислингийн Афанасий Петровича политикатаацар литературага ордук сүсүтгалааны ийн эбигээ буулго", - дийбийтгэхээ. Билигийн калын кийн туту огийн. Арай, ынгыдаахаа мыгчыр ойүүдн, билингийн-коруутгун таңымысан дьонгилог-сааргээ тийнээр иниирх тэслэннан, санаа хоту кийнлийн бойжгисэн, эзэр тыша ыйваанынан, Афанасий Петрович узам-дуулам дьон ылынан истэр, туту эзэрийн күүтээр, саха санталаах биир тумус тутгэр соорижсон сээноо, национальтай-культурай лидер буолши ислэгээ. Сырчахаа биисе уонтан эрэ тахса сүл бу дойдугаа кален берда.

Биисе уон биисе сааныгар хөхөн хамуу-руннуутгун болгмынирээ. "Биисе уон биисе савштар биисе уон биисе хөхөннуу талан хинигээ онторторуом", - дээн ыралваацаа. Ол күүтээр сааныгар тийнбгэлтээ. Арай, "Уулзабын сибээкин дъөрбогүн" дээн автаахаа биисе уон биисе хөхөнноох хинигээгээ хийвайжнаа бодьлообут юмнээр тахсэбигтаа...

Бу кийнэтигээр кирийт хонооноруун сурдээчин үйншилтэн талбайга дин саныбын. Ол курдук кини сурийбург хоноонорго, азабышира, быстах цүүнүүзүүлээрээ балайдаа залбах. Үгүс нийтторго-агастара кини ын-ыраас, ойнуу курдук буючарынан тийэн сурийбург истиг тэллаах азабыл хоноонорун ильцэ сырлыгтахтара. Свердловскайга бииргэ үерэммит кынын 50 саадын туслбууттар бодрзидлийр аадцырынхын хоноонунан сурийа слордообууга, кирийтим. Азан Айнитиндорбигэ. Онууха, СЛОИ (Свердловский юридический институт) цэн түлшүү ооньштотон:

А мы, Сиюминутные друзья,
К Вамим услугам всегда, - дибигитт
айдеен хаалбыгтын. Бирирд оюу сыйын
жөрөр кызыс: "Эбез бусулум", - дин
телефоннага. Сонно туг эзбэрдилген эз-
быта-тынын этги баран, трубкалын ууран,
жумчы сонгон солорбуга: "Киңи барахсан
саңа эзэнисен аастаға добонгул..." Оштои,
лер буолан баран: "Эбээ - эңээ дин
шантанар бу олохко киңи саямай үүрдүк
шиала буоллаңа дин", - дин хайдах эр-
күйүйгүн колбигү. Сонно ырас жуманы
шлан улахан оствулун унугар инийэн оло-
сон сүйгүн барабыга:

Эрбіс-эрбіс сүрбүт кыңыс,
Эршат-мұсқулла күлбәт кыңыс
Эр борғыр сүрдірии сүрткүт кыңыс!
Эн "жөз" бұзабұқын истихан,
Эзірдің тегінорын кордуруп...

Гердүс строикатыгар қалынын олус түркізгінник "боз эмбекшілігө" туғорон сәйсиптін себүләбокс: "Эргибет юм-сердин - уот сындысы", - деген олол булу-рүйбіт сокуонутар сиязмит курас ылышындаах тылларынан солбайбута. Салты «Обоз» туұнан этиниэр, сонун қосын бастаан истилибнтірін быныстынан, хонон инніңер таҳсан биербінтірэ. Олоп бу зер иннино бойжапи үйде түпшүт санааларын оюо сашын пәндердегі сыйызы тушиуга:

Син ово санкта түнх эр,
Эрдэрээс изийнтийн санктыг?
Энэгоо аз илрэж ижсанынгай.
Энэгийн гүрээдэг хүндийн дуу?
Хамтар бэлэгдэн буулжсан
Хэзэхэд бийн дэши үүрдүү дуу?

Түмүгээр, хайын-үйээ юрчин-сэгэйн
алпорон, кийиҳест тух эрэ үчүүгэйн эсэри
тыйннааына ерүү булгарын курдук, тыва-
аны хомохойдук чочуулши, эжээс тыйшара
бөхө-байыларинтэй сийгтийн ыраас линкэ
оккоогоо дутуммуттара:

Жаңың түрдө буаласатын -
Эн дынастар анынчын чынчакшын
Этешине добавайтын дынышесүн,
“Эз” дызы күн-таягу қаптапшын!

Киоң, уло чайна бүгээрни саџанц сочнучу тываабыг телефон взалбагголуна "Эзэ" дээн ураты миевынэс, ытык шатынши алтганар дээгийнмугт дыхтар аймахха барьныгар анаммыг хоноонго дошаца кубустуйдаца ити. Бу аймнынтаа доюу ахтыншыбыгт хоноонир комуурунинуусгарыгар "Барынай даа, кубалбар, барымант" дээн хоноон юниттэн сирийт.

Тылбастарын: "Игорь, сөзинин түнүпкөн көс тыны" уонна С.Есенин "Персия майлылтарын" хара

маннайылттан «үопсай» тэгэрээт биир оттугээр нууччалыгтын, биир оттугээр саха-
выгытын суурыйн ицэц сэцдэвэра. Мөн кордоорын сэцдэваг угзстээж. Биирүү А.Д.
Кириллингэн сурук юмбигэ. Тылбастан
биир сири ырышын этгээ. Очу аацан коро-
коро тэнгизн баран, ызынмегэдэй. Андрей
Цимитриевын собулуур, астьнэр кийнгэ-
тэй. Сахалын тылбаастартган, мийн бийдоон
каалбылынан, А.Е. Мордюковы уосна
поэт Валерий Чиряевы ордук сөвөр-
хамгайзар, тылбааска бойтгэ бигэ савалда-
х, хас биирдии суурыйнгүй строекийн сагсан
комускуур кяхтаах сиппиг-холтут кийн-
гээ Афанасий Петрович Тылбаастарын
хомуурууныуга эмээ олбутун юнгэ
хамгынга. Семен Титовичтаях суралх
гүлсэдэй кинигэни бойтлон баатын хоту-
нинки тыллан, кийн-холту тынындан,
аюргэээн оногторбуутырын корбут эрэ-
гийнхэн дээр иштэй.

Бириң, ор тардаштан баран, хамнас
ильбыг. Афанасий Петрович кабинетты-
ар киирот, телефонуны ыши:
- Венера!
- Ээ - э, - чуумпү хоско юрган Венера
жоромын сөзөрөз иниллэр.
- Венера, я разыжусы! И немедленно.
- Хайша-а, төбөо-о?
- Зарындуу полуучил!

- Ээ дээ-э, бу кийн.
Дынэтийэр, одоогорутар уралы саллас
кини этгээдэй. Кэргэн Венера Егоровна дээдны
олтуулж байж болон омурон-алдьшан барбаты,
хүчинч-холку, киһитин күннээзи
сын-ийншиг-табетынан буславкоо, бүтүн
бийжүүн он цылчинаа, сийлүүрээ. Лермонтов
гулуссаа турар уруука дынэтийэр ыам
ийнгар барааныллык юншигтэн сар-
ынчарда тийбгүүнт. Тура да илүү дүүцгээ
таних тоңсуйлан киирот, Афанасий
Петрович «Дээ бу заатвах азным,
буруунтар кыттынышадын (кини
ийнхис), даана-одуурогноосто иликсдлон,
имиз бийр онцук А.Д. Иванов дээр
Себозийгтэн Ит Түмэн депутаты киини
игэрдэжэн, үнүү буслан сир юхистэн
буруут шорцунаарыгт. Онтубут шорлуула

жеро-курате, сирбүү, түркүү, кыргыз-курате, кыргыз-туу-урагы тусна юлесин), булардын арсында үчүнгүйдик мааниланың анын айырмалылыгын сиптирип көштүнди, - экин-дүйнө, алай алайылган эйрэгээн, Венера Егоровна мүчүк пынган берен ас тарып, ортоң балыныгар хохутар кийрэн оюноруун сышылапкан, устунаи библиотеканын борион, ырааты, үрдөн башайда олорон арасынбынын баара. Ылалыгты корсоң уорэммит, сыйлас, нырох, туңутар бейтүштүмдөн аныбын хөбөннөөх дайын эл. Афанасий Петрович дынэт, торообут, шаша, сайынта, алдан, көрсөт, оюнору, сизниңэр, доюнторо - бары тус-тусна хөбөннөөрдөх этилер. Бу тус-тусна аныммын¹ хөбөннөөр соңгох уйлан суроктэн биир бүрүн айымнын буюлан таахсан Афанасий Петрович оюнору көрсөттөхизар, эршилж лөөр, анышах анышын бишдүхастар...

Суруйаары ыварыннан корбуттум, Афанасий Петрович олоңун бары эйгээ хонооп, изийн арзылаш эйт – олоңудук, дыно-сөргүз – бүгүнүү. Министрвар кини этигээ эмиз хоноон ташаацаа. Чуралтын Одуулунтууц буюлуп ишенинг Афанасий Петрович ушаканын диммамылга, аларныңбыгы, саясан хамсааныбыгы. Субу-субу: "Хашын, аларкын оюнор", - дылантипирд, хараны ушаканын сизэр. Тусаң эр дыланы хамсаанынын сурдук ылыммыга. Икки тогуза Одуулунтига бара сыйдааныбышын. Иккинчи, оюнору кистээниң сыйдаанын баран, шара эрлиги торообут сирин-үогуун корпорор, Хайхасыгынчى юлбииштى. Сарсынагар Афанасий Петровичка кииро сылдынбыгыпым. Онтоң Ирлантельство тыйзигизн эргийн үзгөнүр хоснор кыбайпым, остиубар сурук сыйтара. Афанасий Петровичтан. Дионти сочко корпорор саншам суюңа, бойбор аниммыг сурук этгээ.

“21.03.96.
Александр Николаевич! Бы Саха
Республикатын үрдүнэн отор-наар
бийшкеришилгээг траур күнүгэр мин
Эйхэ, юкюнэлэх дэ сырыгтарбыц,
азыйах тылы сурутунан эзбин.
Ользтуунцаацы СПГУ уопсайа б.д.
кулун тутар 14 күнүгэр умайсан, 17 оюу
сиюрикээ буюуш, биир ининэ 15 хоруобу
жистигэр ыэр кутуржан молгуонутар
кыттыны ыдар киңалыжаа титстидиг:

Саша! Миигни, оюн дөлгүүнгар албэхэгж огуустарбыгт, уйардашыгт түүнчлийн хөдөлжинийн, санаабар, Энэ бүрүүцэндээ саналана-сигалана, иккэ тоогуяа арьзаныгтагт. Кэрэ моссүүнгүйн, кийн-сүүн ойн улсын-санажмын, юкисгүйн сэцүүн араас тэйванийн аргыстарбыгтад аралдлыгтынан, сурхиин-быарбын сэргийнгүйн, хоксубуйн хоногийн.

Олжкоо! Эн биинки бу сырыйшарбытын эрзилөө дөңөр-атас сыйыншыгар сыйыны тутан ойлоотум. Олох муударынын ососудапши биир тыйыс түркүп бииргэ ашардыбыг дин саныбылы. Айтыйбар Эн сыйынбыконтан буулую, - бол лиардам дыршилайара намтнаабыт курдук буулла, сашам-онсоом аймана жана бийншитийди. Сахалын сизор-майты, пастшы-дөңөрдүү сыйынан бу күртүк айда туришар диси баланым жады.

Сүргүт аңдан барын киңиексөн кииратылыштыпым. Кийим сурек түфунан туура элипетсөз, таxсарбер синтээс суюкук ынымдас ниваштада майын.

Суругун бүткіндер таорт строкалық
жоопп азаабыл эз. Аймана, күңгүлук
санып аза дәзорум алғыс-анабын
шыларда олохпун, ыччегтарбын
раңғачыны - алты турулыш:
Эң жағас мекемең этибай,
Эң жағас мекемең сұрдібай:
Ыры санас жына штурмад,
Ыры санас жына штурмад.

Александр ЖИРКОВ,
Саха Оросыннүүдүүсчийн Ил Түмэнин

(«Республика чулкуу дыноо. Афанасий Ильарионов» киннэгги.—
Н.

Дъшиор уонна дылбалаар

СҮРЭХПЭР, ӨЙБӨР ӨРҮҮ БААР

Байызы Чебзинской убадаска „Манк“ производственный объяси атомшай авария буолбуга, оны турорлар үтүлгөр ынтымалыларга 60 сүйгү түшилд.

Бу радиационной аварии содружества творчества библии улусстан Сибирской Армии кыккындар саласынын тийбите 7 уол сыйынбылыктар. Библии бир дойдудаахын „Саха-Чернобыль“ түмсүүнүң тэрйиз үлгөтүпкүн Иппокентий Егорович Кыкуров „Якутие из „Сороковки“ Кистээгүн сизэргибадар“ деген кишкетигиз (Цыкуусай, 1997 с.) Григорий Константинович Масиров таңаарттарын ахтынында болготтабын.

саамай қынылаша, тогурук түшілді, жәткір азарадас терекпүттөр оболорун ынса күнүн, пілегенде армияда сулууспалың баразыт дин албынана, тиізен ицілән „Челябинскай-40“ зонада утап юбистандар. Үкеубұт саға уон қызынды бүтәрбіт, араас улуустартан хомулдан калып 132 ыншат этиби.

„Челябинскай-40“ аварияны ыраастырыга, чөлүгөр түшөрөргө узбекиттэр наада буолбуттара. Бу үзүүрдөх айор олүүгээ, жиң айындар хайт болготох ыяр суруйлаах, харына анымылаах катын сөлөр олууну буолзэн барагыгар тустаах салшадаччынаар, байышаштайлар тобенерүү күүсүү узгелгүйтгрээ. Кырдык, авария буолбуга объектин ыраастырыга, „Жиртийбит“ зонаны чөлүгөр түшөрөргэ, конон барагтаан аксаистамылт слюдоохтор юнисхенинжиргүүн ыттышырга ууруулубут эзлээр уйғарын тухары хаайынга сиорон алжкоруун барылаахтаах дьонюру аңдалан улгизэтэн, од дьонниор үзүүлийн-хамсан суона суюн күүгэн куртук уосташ-симбийон хаалбигиттара.

Эми „сиргисе“ тывыннаах матырый-ашара нацилары ылан юлибигү. Итеп саамай табыгастиах матырыйалынан, узуннээрин баира-суюк 18–20 саастаах, ыраах, тыйыс тымны дойгулаах, ойсанда оттуон намындах юрдисө турар (оччотооюу салапта, байышният узуннэр спатук салынчары), туок даңызы буруй-сөмөнү онорбетох, анылты-харига суюх,

Биңгілтің бейланшыл жаңғылтын үй-саас тухары „байзұз тутарға“ дін 32 шуундаған аңдаңыра ташыла 3 сый тоғору, сорокторға 3 атаар сый тутан баран дойынду-бу тутар ыныптытара. Бұның жаңғылтын үй-саас тухары сорокторға алға ый, сорокторға бағтара сый бүше-бүше алғыс зирдес сорумна сүйлеміншілер. Оңчакорға оғу-маны тардан корор күкізілер күммүттәр сыйцар оторой-могорой уағылар биңгілтің пенсиясы тақсан олорор свастаах қырдаңастанар буолыубут зероғи, арасынан ырыншылар буланып, наар белгіліншілер көрнің сыйцар дыңи буолыпшыт оғус қынылаада.

Көбүнчөлөгттөн атомийн орбектүү түары үзүүлүктөр бойбызро анындах танайынан сыйцаан 1—2 чакс үзүүлнир буюлаштарына, бейнити суукацаа 8—12 чакс харыбига турарбын, күалызго, кыракый үрөхтөр, ерүстөр кылыштарының рационация ингимт болгарашынын, буорадарын сир үүрт аранттын целлофан чулкунан сыйцаан күпү-кунуккозон 50 см дірніштөх жастаан.

шарбын; сорок түбәлгээ алтапын буолан, 30-туу мұраллардың сибинныең холуфалары көзин. Сорыга сигналлизация, бочоттук шуралупубут, тимир азыяры ненчелген көнине жөнине батар сирдәрліктер түрүсаш панарадилара. Сороюор сир шынызд түнгизиле кишилердин эмис харебелгилештер. Күннери-түннери байышшай объекттери, инженер-тәнништер манаан, барыга пропускной системам буолан күтүйлек шынын кириботтына сабындаш, кистеген зона онорок күбулупшыбыл, сорохторбут сопровождение дын аяташ специалистарға түбосшылар „специруттары“ харабышлаан, очногооду союду иштептэн арна, полугазан сообуруу түннери-куннери анынырыбын, ошо оссо астыммака, ыйы-ыйынан икәнин сибинныең контейнерларах „бечеттөзк“ спектрассыншыларынан „продукт“ дизайнындар контейнерлары объекттанд облызаң шыкорбит. Маны таңын армия армия күрдүк, тактический, служебный болымындар, ыйға бинрәт ушакиң кросстар, түннеги-кулускы ыттыштар, строевой, физический спектроптикан, полигледотовка, пропускной системасыннан уорзин, элбих киауланый, ис берсөлж устайлын уорзин, саны-себи харбайы, тражайсанай оборона бийнеко самай сүрткелаш уорз (эз) уорзашэрд үолна булгуччулаштык артиллерия.

Сүйүсчөлөнүү бүркүлдүү

жасан, ким уророн, ким үзгөзгөн дуу, олобу
олорон иштээмшиг билбешнит
тынырышыбыт 132 салшаг унагчтарган
бүгүн 51 киши (1996 сыйынан—А.С.)
„доох салшаттар“ тынынаах түбүлүлар
буолан, сирин-буору щыңыга салынбаатын.
Сорохторбут ким уротю дуу, ким сэрээтий
дуу, „дунгаки“ ыарынан щыйхан ый ини эр
шашын спус түркезиник суюрума суюнам-
мийттарын биелийн. Сорохторбут ханынк
даражын эмгүүтмөн кыайбеттэн билээнээр,
аракас балынчалырга эмгэнг салсан барын,
цэглийн санчалара туён, айны уу артыстанаат
„алуу арызыны“ дын азырлан, улкай
хочуулга киирин көнгүл оттуу приен
пахшон барыншар. Саамай охцуулушаа,
ыарахана баар-манынк радиацияны
түбөснит дын байзупро эрэ буолбакка,
яччагтара (оюнчуро), сизээрэ аракас
пээжтээх торуултур, ыарынаах, сайынтыга
сүүх буолишишар. Сорох радиацияны
түбөсниттэр ынш буолшар, оюнчонор дылжон
букалыннахшык машынтара спус угус.

Кынин күмбө демократияның иштеп айрып, аналастык салышты агастаның дескуоуттеги , уруг „сабынан⁴¹ сыйният жистелештери⁴²“ дөлгөн-сарзээ әннитиштери күн-түүн юнсон ийро-аданин уордор.

„Челябинск-40“ дын кистегىлгىн итердээх атомийи буомбыны ойгорор производствоо 1958—1961 с. даюри мынык-эсلىгин тогорон суулусалыны бербагат чонна салмай шарахан 1957 с. бу кистегىлгىл сирээ бушибут ажырның түбөссли; „Жири-кайын“ ыраастасылы; ал үүмүзэр үксүбүт сурума суодашымыг „Тобох салшагын“ төмөн даянды ишенин дэвшигэбиг айара мүчээсээ суюун бишкөрт лашаны, сыйахынын беарыланг улухон-хамсаан юлтили.

Григорий МАКАРОВ,
„Челябинск-40“ бөлүгүнүз,
пенсионер-учуунч.

"Аи" студия 50 салын корсо

Силорова дың "Артекқа" сыйынан колбигүп пионер күйкөс бейттеги саптап халттынын барабылға. Ол тобоюз билигин да баар. Банаатайбылғанно эпиги: «Бұшурға күрдүк түйүннүк үорәң» - десебілгі. Ол миңжы оюо салымнын умништубаг түгзіл, сложум саяла-соруга буолбуға.

бу инициа кемдүс уустара "Сири шынышы" биридишисен уешчилара сөмөнүп бобулшар да бынның аңда зэрэг, сахалын көргөлгө бар дюн болжомого, сөнгөрингэ күүнүрөн испитэ. Дыхтар, кыңс берилса сахалын тарбадаш, сахалын киргэлтөк, таба тыва унтылах буулус баазарда да, сөз сонгорор уустар, ингэнжинер ойн айылхтара. Дю, или ўең алгыммыг дюн бары-утайдын барбылтара. Бытовой комбинакка комус кутар сыйах айылыбыгга. Онон Чурапчы дюно поругут уус-урхи сахалын оюнукларын кийнлик дасынто — сорекү тарбадылтара. Или хамсаныны райком сөнгөрээзэ Дина Дмитриевна көзүлзобит, салайбыгга... Дина Дмитриевна

буюруонан дъюргөзөн огтуу сүнгүрэй ишин-соли кийнхөгжлийн, басын талары тигрийн Чурачын бары уус тархахтах ыргыттара, цыхгатлара тута эмээ сонун онинук киорголи тикелтийн ширбэгттара. Түүнчлийн тийнэнд күсүү дээрэглэмийн. Саха сиро Россиянда хөгжсөн үүлчилгээний эрүүнчлийн Каймын 20 сэргийн агаан, эхийн быйнан сургулах шалтгаалах улахан тусс чорсону тикингээ болигийн Чурачынгаа Историйн музейг гар ууруулж турер. "Саха танын дэвшилэх пропагандын бийгээ Дэлхүүсийнши аялышаан цэвэр-ацаа, быйнан, тийн биород бийгээ," - дэлхийн А.Борисова язгар. Кийн суруйарынадаа "Дина Дмитриевна" сахалын эзэнтүүчийн тикингээ аяас онуулж ишгүүнүүрши коюрон, ылгаран хөстөр дэвшигээ чуучгэй тагас-бийнхээхээ өзгэн, дэлхийн орлогуудын агаан ишгээж, бийр зээр ууд : Оксю, дээ, умайсан сурдэх тансас! - дэвиц санаа шийнбайгаа. Мисээ эмээ тансас аялан борг түрээндээ тигэж соксон бишрэгээ. Аны куораттан кийнэд комүсээ тохиосковлеру тайваарах. "Хайванаа куттаран юстиг," - дэлхийн дахайбыгтаа. Биниги олонийнчироо Кира Энснигээ ишсан куттара искубуултуул. Ону обонийнор азьбахаа сохтуунан бүтээгдээ Динаадаа "Т. Майлагхайсан да кийзор," дисбитээ. Норогут идэхээхэрээ Дина Дмитриевна кийн гори бийхүүрүү, бийхүүрүү сурхийгээн бигийн тахинийндаа Костокүүн-Энснигээ. Дина Дмитриевна Бюкуусайгаа күлүүраа профсоюнуудын обкомутар тийштийн сэжиргээрийн илдлийн юмнээр саны айны Каймын күнүүзэр хайсан да юлан, ыльван, юлсгалын ишгээн сэрэхийн, мастанын барар зорилт

Приложение 6а

Түмээччи, салаааччи, тэрийээччи
1951-52 сс. Амма СЭТГЭЭДИЙН БАЛСАНЫН МУНДЫН ТАБААЛЫГАА

1951-52 с.жылдан кызыластнх оскууолттар Дина Дмитриевна Дячковская дин шионер баататайтын наана себүлүү корорум. Кини иккя хойтуу, унун сүнүөбүн орунди кининэр түшрөн көбүнчээр, сизжэр уонна саңаттар бывысабайдын опорбут манап куюнташынын хара сарашаана сүтэрөн бисэрээр.

Он сый “Лоокут уонна Ныргунун” дээр илрэжээги учууташар туроран, юнииж дьонун барьтын ацаар туроубуттара бывынлааца. Ону огус учугэйлик ойдоон халбартын. Дина Дмитриевна Ныргунун оруултун олоньообута. Или саас мийгийн кини пионерга ынбыга. Амма ерүү бизэргэр кирен юстер отгувулж. Он таныгар Дима Дынековский уонна мийгийн обдуур инногоригэр танааран туроубуттара уонна хөвдэж байжигдэх, мисэ Шура

